

Berith Kalander: Romadagen 2021

Talare

Berith Kalander
Författare

Datum

8 april 2021

Plats

Gällivare, Sverige

Omständigheter

På romadagen 2021, under pågående covid-19 pandemi höll Berith Kalander föredrag för Gällivare Kommun om romernas historia över polcirkeln och diskuterade diskrimineringen romer utsatts, och fortsätter utsättas för i Sverige.

1 Hej, jag heter Berith Kalander.

Idag är det 8 april, romernas nationaldag, och jag hade tänkt prata lite grann om den här dagen. Romerna, det är ju ett folk utan nation, men den 8 april har
5 antagits som den internationella dagen, eller då nationaldag, eftersom man firar till minnet av den första romska kongressen som ägde rum 1971 i London. På den här kongressen så fanns representanter från 14 olika länder med romer. Vi är ett splittrat folk och vi finns världen över, men det finns några gemensamma symboler som vi enats om. Och en av dessa är då att den 8 april ska firas som vår
10 nationaldag.

Vid samma kongress så faställdes då den romska flaggan. De blågröna färgerna hade ju redan antagits då av en kommitté i Bukarest 1933. Men man la till hjulet i flaggan som understryker då den historiska kopplingen till Indien. Det röda
15 hjulet symboliserar vandringen från Indien samt romernas framåtskridande. Den blå färgen symboliserar himlen och det andliga och den gröna färgen symboliserar jorden.

Vid samma kommitté så antogs även "Gelem, gelem", jag har vandrat som vår
20 nationalsång. Och jag hade tänkt att vi ska lyssna på en liten bit ur den eftersom den är ganska lång, men första versen och refrängen ska vi lyssna till.

I Sverige har romer funnits sedan 1512 och har i princip alltid varit ett folk som man haft åsikter om, men tyvärr inte positiva. Många människor världen över
25 förknippar romer med att vara kriminell, andra förknippar ordet rom med någon, en person som lurar, bedrar en icke-rom. Man kan säga så här att tvätta bort stämpeln som rom, att man är kriminell och att man inte är att lita på, det

är svårt eftersom fördomarna sitter så djupt rotade. Jag tycker det är jätteviktigt att den romska gruppen inte möts upp av fördomar och att den får tillåtelse till att vara en del av samhället där man lever och verkar i.

I många delar av världen där romer finns så ses man som ett problem och myten finns att romer inte skulle ha samma behov som en icke-rom. Självklart så finns behovet hos romen att leva i trygghet, att kunna ge sina barn mat och värme. Flera av öststatsländerna, som exempelvis Rumänien, låter den romska invånaren bo i utkanten av städerna, i hus som inte ens låter våra djur bo i, så fruktansvärt dåliga är de. De här husen släpper in både kyla, vind och regn.

Familjen Dimitri kom upp till Gällivare 1952. Det var ju farfar Janos, pappa Georg och farbror Johan och alla sökte anställning hos LKAB. Jag tror inte att Gällivare kommun var vänligare inställd än någon annan kommun mot romer, men de här tre männen fick en möjlighet att visa att man kunde lita på dem och alla tre fick arbete vid LKAB. 1960 så gjorde man en dokumentär om Sveriges romer. Och givetvis så kom man ju upp till romerna som fanns ovanför polcirkeln och som arbetade i gruvan för att även filma dem. Det som är, det är att berättarrösten i början när pappa stiger av bussen så kallar hon honom för Johan Dimitri. Och reportern som intervjuar pappa tror att han befinner sig i Kiruna. Och jag tycker som det är ganska fruktansvärt att man inte ens har orkat ta reda på vem det är man intervjuar och vem man pratar om och i vilken stad man befinner sig. Och jag tänkte att vi skulle titta på den filmen nu.

Ibland har invånare i kommunen sagt till mig att familjen Dimitri är en del av Gällivare och Malmbergets historia och att vi var rejäla människor som har gjort rätt för oss. Jag förstår att familjen Dimitri har satt ett avtryck eftersom de är de första romerna som har bosatt sig norr om polcirkeln. Det var rejäla karlar också som jobbade hårt, vilket var ett viktigt kriterium förr i tiden: att man jobbade hårt, att man var ärlig och att man gjorde rätt för sig. Och sedan vilken etnisk bakgrund man hade, det spelade mindre roll.

Nationaldagen, den uppmärksammas världen över och firas då i ett fyrtiotal länder med olika teman och olika aktiviteter som ljusständning, planterande av träd samt minnesceremonier för romer som fallit offer för antiziganistiska övergrepp. Vi är ett folk utan en nation, men vi har en gemensam flagga. Vi har en gemensam sång och en gemensam dag som är vår. Vi har kommit en bit på väg. Jag känner mig stolt över den jag är. Jag känner en lycka över att den 8 april

fira vi romer världen över tillsammans, en dag vi kan kalla vår dag, sjunga vår sång och känna stolthet över vår flagga.

- 70 Jag tänkte läsa en liten bit ur boken "Georg: romen som bytte dragspelet mot gruvhjälmen". Och som jag har nämnt tidigare så, pappa och hans familj livnärde sig då på att resa runt med ett tivoli de hade.

- Och då ska jag läsa en liten bit ur boken. "Under våra resor träffar vi på många
75 människor och flera av dem satte avtryck hos oss, som exempelvis smeden i Korpilombolo, slaktaren i Haparanda, eller kvinnan i grönsaksbutiken i Haparanda som bidrog till att sex hungriga ungdomar kunde tillreda sig en fantastisk måltid av lök och de övriga grönsakerna hon gav syster Lilly i lön för några timmars arbete. Det fanns även människor som kom till tivolit och hade
80 läst något intressant om romer som det var vänliga att referera för oss. Jag minns bonden från Haparanda som summerade för mig vad han hade läst. Han hade läst en artikel om en etnolog som hade studerat det romska folket och i sina studier om romer kommit fram till att zigenare älskar höns och därav kunde en höna obemärkt gömma sig under en zigenarkvinnas kjol när inte bonden var
85 nog uppmärksam. Trams, kallade jag det för, sa bonden. Samma tyckte även jag. Det är samma som att säga att alla norrlänningar älskar palt och surströmming. Uttalandet som dessa innebär att man förstärker befästa fördomar istället för att försöka slå sönder alla osannolika myter. Ofta kunde vi i orkestern få kommentarer att vi var bra därför att vi tillhörde ett musikaliskt folk. Det kan
90 ligga en viss sanning i det, romer som bodde i så kallade zigenarläger samlades ofta runt lägerelden där man sjöng och dansade. Jag kan tänka mig att ett litet barn som växer upp med musik runt omkring sig lär sig rytm, takt och ton. Man tränar upp sitt musikgehor och naturligtvis det som du växer upp med blir en del av din person. Många romer försörjde sig som musiker under 1900-talets
95 början, pappa Janos berättade att de romer som var duktiga musiker ibland hade turen att få arbete som biografmusiker. Sedan kom talfilmen 1930 och de som arbetade som biografmusiker, romer som icke-rom, var arbetslösa.

- En annan uppfattning är att den romska kvinnan äger magiska krafter och kan
100 se in i framtiden. Mor Tilda var en så kallad sibylla och spådde både i kort och i hand. Många hon spådde var nöjda över besöket hos henne eftersom mycket av det hon sett i korten eller läst i deras hand hade stämt. Mor Tilda hade lärt sig att personens händer var talande. Var det välskötta händer innebar det att man hade ett arbete där man troligtvis arbetade på ett kontor eller i klädbutik. Fick

hon en sådan kund kunde hon säga: 'Jag kan se att fröken har ett arbete där ni arbetar med papper.' Eller: 'Du har ett arbete där du träffar mycket folk.' Om händerna däremot var nariga, spruckna eller torra, sa hon: 'Jag kan se att ni har ett kroppsarbete.' Egentligen var det logiskt. Hon lärde sig läsa av människor.

110 Många såg det som att människor blev lurade, men det är egentligen samma sak med tarotkortet som funnits i Italien sedan 1420-talet. Hur jag hade kunskapen om tarotkortets historia förhöll sig så att en äldre dam, elegant klädd i grå tweeddräkt och en grön basker, kom ner till tivolit när vi var i Korpilombolo. Hon hade en bok under armen som hade blå skinnpärm. Hon gick med

115 bestämda steg fram till mor Tilda, sträckte över boken och sa: 'Varsågod, en gåva till dig från mig. Intressant läsning som bland annat tar upp historien om tarotkortet. Jag städade i min bokhylla och hittade då den här boken. Tänkte att du kanske har mer nytta av den än jag.' Mor Tilda tackade för boken och skämdes att erkänna att hon var analfabet. Hon hade lust att berätta för den

120 snälla damen att hon inte ens kunde skriva under med sin namnteckning, hennes underskrift var två kryss. När damen gått gav hon mig boken och jag var tacksam över att fått något jag kunde öva min läsning på. Innehållet var intressant vilket gjorde det hela bättre. Precis som kvinnan som överlämnat boken sa, togs olika teorier upp om tarotkortet. Varifrån det kom, hur de äldsta

125 korten från medeltida Italien överlevt. Man har från 1750-talet trott på att tarotkortet äger en spådomskraft med en speciell magisk innebörd. Man vet inte hela historien om kortets ursprung, men det fanns många teorier. En teori att kortet överlevt genom muntlig tradition, en annan teori som jag lyfte på mina ögonbryn när jag läste var att resande folket som tillhörde romska folket

130 ska ha fört kortet till Europa under medeltiden. Ja, det fick vara hur som, men en sak som jag övertygat mig själv om, och det var: tolkare av tarotkort eller romska sibyllor är samma sak. Enda skillnaden är att den senare blir utpekad som bedragare och den andra tillskrivs kunskapen att kunna tolka de magiska korten."

135

Källa

<div>Transkriberat från videoinspelning: Romernas Nationaldag - Berith Kalander, publicerad på YouTube, uppladdad av "Gällivare Kommun", 8/4 2021 (Transkriberat 27/10 2026)</div>

Taggar

140 Föredrag

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/berith-kalander-romadagen-2021>